

วิเคราะห์เดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น
กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน

THE MUSICAL ANALYSIS OF PHYASOK, PHYAKHRUAN AND PHYARUMPHUENG FOR
SAWSAMSAI SOLO: A CASE STUDY OF CHARERNJAI SUNDARAVADIN

ประชากร ศรีสาคร*

พรประพิตร เป่าสวัสดิ์**

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องวิเคราะห์เดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับประวัติของบทเพลงทั้ง 3 เพื่อวิเคราะห์สังคีตลักษณะการเคลื่อนที่ของทำนองและกลวิธีพิเศษเพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางเดี่ยว ทั้ง 3 เพลง การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้รวบรวมข้อมูลเอกสารและสัมภาษณ์ของอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน

จากการวิเคราะห์เดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น พบว่าทั้ง 3 เพลงนั้นเป็นเพลงที่อยู่ในเพลงเรื่องพญาโศก การนำเพลงทั้ง 3 เพลงมาประพันธ์เป็นทางเดี่ยวขอสามสาย มีโครงสร้างการประพันธ์เหมือนกันทั้ง 3 เพลง เนื่องจากทั้ง 3 เพลงนี้เป็นเพลงท่อนเดียว ผู้ประพันธ์จึงวางทำนองเป็นทางโอด และทางพัน ครบเป็น 2 เที้ยวกลับ โดยในทางโอดพบว่ามีลีลาของท่วงทำนองที่ซ้ำ ใช้น้ำหนักเสียงที่ดังและค่อยเพื่อให้เกิดอารมณ์ตามบทเพลงโดยแทรกกลวิธีพิเศษ 10 ประเภท คือ พรหมจาก สะบัด สะอึก รูดสาย ทดนิ้ว นิ้วซัง กระทบเสียง นิ้วนาคสะดุ้ง ยกจิ้งหะ และผันเสียง ส่วนในทางพันพบสำนวนกลอนที่นำมาจากสำนวนปี่ในเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้นร่วมกับทำนองเดี่ยวขอสามสาย เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของทำนองหลักกับทางเดี่ยวพบว่า การเคลื่อนที่ของทำนองเดี่ยวส่วนใหญ่มีทิศทางเดียวกับทำนองหลักแต่บางช่วงมีสำนวนสวนทางกับทำนองหลักเนื่องจากการวางสำนวนของผู้ประพันธ์ ทางเสียงของทั้ง 3 เพลงนี้มีการเปลี่ยนทางเสียงตลอดทั้งเพลง โดยทั้ง 3 เพลงจะเริ่มต้นด้วยทางเพียงออบน โดยนำส่วนท้ายเพลงมาเป็นส่วนขึ้นทำนอง เมื่อลงจบเพลงมีการเปลี่ยนทางเสียงจากทางนอกเป็นทางเพียงออบนก่อนจะจบเพลงเหมือนกันทั้ง 3 เพลง

ทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน เป็นบทเพลงที่มีความไพเราะ น่าฟัง และรวมเอากลวิธีพิเศษการบรรเลงเดี่ยวไว้อย่างสมบูรณ์ซึ่งนับได้ว่าเป็นผลงานแสดงความสามารถทางด้านดุริยางคศิลป์ได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: เพลงเดี่ยว / ขอสามสาย / อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน

Abstract

The study reveals that the three solo pieces has their origin in Pleng Rueng Phyasok and are written in the similar compositional structure. Furthermore, since the three songs are of unitary form, they are composed with the musical variative techniques: Thaang Oad and Thaang Punn. In the first-half of the melodies the melody is in played along with the use of crescendo to express emotion according to that of the songs as well as with the embedding of advanced techniques including “Prom Jark,” “Sa Bad,” “Sa Euk,” “Rood Sai,” “Tod New,” “New Chang,” “Kratop Seiang,” “New Nak Sadoong,” “Yak Jangwa,” and “Phan Seiang.” In the second-half known as “Thaang Punn,” the melodic lines resemble those in Phyasok, Phyakhruan and Phyarumphueng which are imitated from Phee and Sawsamsai itself. By analysing the skeleton melody in correspondence with the solo one, the movement of the solo melody is performed in the similar way to that of the skeleton melody. Still, some parts of the melodies are played in reverse according to the composer’s intention. The melodic scales are constantly changed through out the pieces: All songs have the “Thaang Pieng Or Bon” as their starting scale which is played in reverse. In the final stage of performing, the melodic scales are shifted from “Thaang Nork” to “Thaang Pieng Or Bon” in all three songs.

The Sawsamsai solo of Phyasok, Phyakhruan and Phyarumphueng by Charernjai Sundaravadin proves itself to be euphonious, pleasant and accompanied by various advanced solo techniques. Its wholeness is a fair proof to her musical performance.

Keywords: Solo / Sawsamsai / Charernjai Sundaravadin

*นิสิตระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

ซอสสามสาย เป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทเครื่องสีที่มีมาแต่โบราณมีรูปทรงที่สง่างาม อีกทั้งยังมีลักษณะเสียงที่ทุ้ม นวลและกังวาน ประสานเสียงได้ สามารถเลียนเสียงคนร้องได้เป็นอย่างดี ซอสสามสายจึงมีบทบาทและทำหน้าที่บรรเลงคลอร้องในวงขับไม้และวงมโหรี อีกทั้งซอสสามสายยังสามารถบรรเลงเพลงเดี่ยวเพื่ออวดทักษะความสามารถได้อีกด้วย มนตรี ตราโมท ได้อธิบายถึงการเดี่ยวว่า

การเดี่ยวเป็นการบรรเลงชนิดหนึ่งซึ่งใช้เครื่องดนตรีบรรเลงแต่อย่างเดียว (ไม่นับเครื่องประกอบจังหวะ) การบรรเลงชนิดนี้มีความประสงค์ประสงค์อยู่ 3 ประการ คือเพื่ออวดทาง (วิธีดำเนินของท่านอง) เพื่ออวดความแม่นยำ และมีมือ เพราะฉะนั้นที่เรียกว่าการเดี่ยวจึงมิได้มีความหมายแคบ ๆ แต่เพียงการบรรเลงคนเดียวต้องหมายถึงทางก็สมควรจะเป็นทางเดี่ยวเช่นมีโอดพัน หรือวิธีการโลดโผน ต่าง ๆ ตามสมควรแก่เครื่องดนตรีนั้น ๆ เพื่อให้ถูกความประสงค์ทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาแล้วนั้น

(มนตรี ตราโมท, 2540: 38)

ส่วนสำคัญของการบรรเลงเดี่ยวนอกจากนักดนตรีต้องมีฝีมือแล้ว บทเพลงที่นำมาบรรเลงเดี่ยวนั้น ก็ถือเป็นสำคัญประการหนึ่ง เนื่องด้วยเพลงที่นำมาบรรเลงเดี่ยวต้องถือเป็นบทเพลงที่มีความซับซ้อนสูง ทั้งในส่วนของท่านอง จังหวะและอารมณ์ ดังนั้นเพลงเดี่ยวจึงมีจำนวนไม่มากเท่ากับเพลงในประเภทอื่น ๆ ด้วยลักษณะของเพลงที่เหมาะสมสำหรับนำมาประดิษฐ์เป็นทางเดี่ยวนั้นเป็นปัจจัยที่ทำให้เพลงประเภทนี้มีไม่มาก เพลงที่นิยมมาบรรเลงเดี่ยวในปัจจุบันได้แก่ เพลงนกขมิ้น เพลงสุดสงวน เพลงสารถิ เป็นต้น

รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ได้อธิบายเกี่ยวกับเพลงเดี่ยวสำคัญ 5 เพลงว่าในอดีตเพลงเดี่ยวนั้นมีไม่มากเท่ากับปัจจุบันที่มีและใช้บรรเลงกันอยู่มี 5 เพลง โดยใช้เกณฑ์จากครูพริ้ง ดนตรีรส เป็นตัวจำแนกดังต่อไปนี้

เพลงพญาโคก	เป็นตัวแทนเพลงเดี่ยวทางพื้นท่อนเดียว
เพลงแขกมอญ	เป็นตัวแทนเพลงเดี่ยวมากท่อน
เพลงเขินนอก	เป็นตัวแทนเพลงเดี่ยวมาแต่กำเนิด
เพลงกราวใน	เป็นตัวแทนเพลงเดี่ยวจากเพลงหน้าพาทย์
เพลงทยอยเดี่ยว	เป็นตัวแทนเพลงเดี่ยวสูงสุด

(พิชิต ชัยเสรี, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2557)

เพลงพญาโคกถือได้ว่าเป็นเพลงที่แสดงความซับซ้อนในการดำเนินท่านองที่มีการเปลี่ยนระดับเสียงอย่างชัดเจนภายในท่อน แม้จะมีท่อนเดียวแต่ลักษณะของสำนวนเพลงและระดับเสียงที่มีการเปลี่ยนอยู่เกือบตลอดภายในท่อนทำให้เพลงพญาโคกโดดเด่นในเรื่องสำนวนกลอนและระดับเสียง หากแต่เพลงตระกูลท่อนเดียวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเพลงพญาโคกนี้ยังมีอีก 4 เพลง ที่รวมอยู่ในเพลงเรื่องพญาโคก คือ

1. พญาผืน
2. พญาครวญ
3. พญาตริก
4. พญารำพึง

สำหรับการเดี่ยวซอสามสายนั้น ซอสามสายสามารถแสดงอรรถรสของเสียงในท่วงทำนอง เที้ยวโอดเพื่อให้เกิดความรู้สึกสะท้อนอารมณ์ซาบซ่านได้อย่างชัดเจนโดยเฉพาะอารมณ์โศก การเดี่ยวซอสามสายนั้นบรรเลงกันทั้งในอัตราจังหวะสองชั้นเช่น เพลงหกบท เพลงบุหลันลอยเลื่อน เป็นต้น ส่วนเพลงอัตราจังหวะ 3 ชั้นเช่น เพลงแสนเสนาะ เพลงนางครวญ เพลงนกขมิ้น เป็นต้น ด้วยลักษณะเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ของซอสามสายจึงทำให้เกิดการประพันธ์เพลงเดี่ยวที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ ขึ้นในเพลงตระกูล 5 พญาขึ้น ทางเดี่ยวในตระกูล 5 พยานี้พบว่า มีเพียงเพลงพญาโศกเท่านั้นที่นำมาประดิษฐ์ทางเดี่ยวในทุกเครื่องมือทั้งเครื่องสายและปี่พาทย์ ส่วนเพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง เพลงพญาตริก และเพลงพญาผืนพบทางเดี่ยวน้อยมากในบางเครื่องมือเท่านั้น ส่วนเพลงเดี่ยวของซอสามสาย นั้นมีด้วยกันถึง 5 เพลงโดยแบ่งเป็นอัตราจังหวะสองชั้นและสามชั้นดังนี้ หน้าทับปรบไก่อสองชั้นได้แก่ เพลงพญาผืน และพญาตริก หน้าทับปรบไก่อสามชั้นได้แก่ เพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สำหรับเพลงในตระกูลชุด 5 พยานี้ผู้วิจัยพบว่า อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ศิลปินแห่งชาติปีพุทธศักราช 2530 สาขาศิลปะไทยและเป็นเอตทัคคะการบรรเลงซอสามสาย สำหรับกลวิธีการเดี่ยวซอสามสายนั้น อาจารย์ได้รับการถ่ายทอดจากครูทั้ง 3 ท่านได้แก่ ครูหลวงไพเราะ เสียงซอ (อุ่น ดุริยชีวิน) พระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล ซึ่งบรมครูทั้ง 3 ท่านนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในเรื่องของลีลา อารมณ์และกลวิธีการบรรเลงทั้งดงามแตกต่างกันไป โดยเพลงพญาโศก สามชั้นได้รับการถ่ายทอดจากพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ส่วนเพลงพญาครวญและพญารำพึง สามชั้นได้รับการถ่ายทอดจากครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดุริยชีวิน)

ในงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่วิเคราะห์ทางเดี่ยวซอสามสาย กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน เพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ และเพลงพญารำพึง สามชั้นเพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างของบทเพลงในเชิงสังคีตลักษณะวิเคราะห์เพลงไทย อีกทั้งยังเป็นการรวบรวมผลงานเพลงเดี่ยวซอสามสายที่อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทินได้รับการสืบทอดมาซึ่งในเพลงชุดตระกูล 3 พยานี้ หากไม่มีการรวบรวมและสืบทอดไว้คาดว่าในอนาคตเพลงเดี่ยวเหล่านี้จะสูญหาย

สำหรับการบรรเลงเดี่ยวประเภทเครื่องสายนั้น ถือ ได้ว่าซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีประเภทเดียวที่มีเพลงเดี่ยวซอสามสายครบ 5 เพลง ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น นอกจากนี้ยังพบว่าการประดิษฐ์ทางเดี่ยวในตระกูล 5 พญา สำหรับเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายอื่น ๆ ด้วยดังเช่น รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ได้ประดิษฐ์ทางเดี่ยวจะเข้เพลงพญาผืน พญาโศก และพญาครวญ สามชั้น

(ชาคริต เณลิมสุข, 2552)

วัตถุประสงค์และขอบเขตของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องของทางเดี่ยวซอสามสายเพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สังคีตลักษณะ และความสัมพันธ์ระหว่างทำนองหลักและทางเดี่ยวซอสามสาย เพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน
3. เพื่อศึกษาแนวคิดในการประพันธ์ วิเคราะห์กลวิธีพิเศษ และอัตลักษณ์ทางเดี่ยวซอสามสาย เพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินงานเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม

1. รวบรวมข้อมูลด้านเอกสารสิ่งพิมพ์ จากสถาบันการศึกษาประกอบด้วย
 - ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
 - หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหิดล
 - ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดดนตรีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
 - สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
2. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์ทางวิชาการ เพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น
 - รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี ข้าราชการบำนาญ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ศาสตราจารย์พิเศษ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - อาจารย์วิรัช สงเคราะห์ อาจารย์พิเศษสาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - อาจารย์เลอเกียรติ มหาวินิจฉัยมนตรี ข้าราชการตำแหน่ง ดุริยางคศิลปิน กลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร
 - คุณอุดม ชุ่มพุดชา อดีตพนักงานธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) (นักดนตรีไทยประจำวงเสนาะดุริยางค์)
 - คุณจิรภัทร เลขะกุล พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน (Flight attendant) บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) (หลานชายของอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน)

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการจำแนกข้อมูล โดยการนำข้อมูลในขั้นที่ 1 มาจำแนกเป็นหมวดหมู่ ดังนี้

1. จำแนกข้อมูลประวัติศาสตร์ด้านดนตรีที่เกี่ยวข้องกับเพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น
 - จากเอกสารสิ่งพิมพ์
 - จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
2. ทำการบันทึกโน้ตทางเดี่ยวซอสามสายเพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น โดยเพลงพญาโศกผู้วิจัยได้รับถ่ายทอดโดยตรงจากอาจารย์วิรัช สงเคราะห์ (เทียวโอด) รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี (เทียวพัน) และเพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง ผู้วิจัยได้ถอดทำนองจากแผ่น CD งานพระราชทานเพลิงศพอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทีน และได้รับการตรวจทานปรับแก้จาก รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี
3. ศึกษาเพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น โดยการสังคีตลักษณะวิเคราะห์ เพลงไทยในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- ทางเสียง โดยการวิเคราะห์ทางเสียงที่ใช้ในเพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น

- การเคลื่อนที่ของทำนองและการใช้สำนวนกลอน โดยวิเคราะห์ทิศทางเคลื่อนที่ระหว่างทำนองหลักกับทางเดี่ยว และรูปแบบการใช้สำนวนกลอนในทางเดี่ยว

- กลวิธีพิเศษ โดยการวิเคราะห์การใช้กลวิธีพิเศษที่พบในทางเดี่ยว

- อัตลักษณ์ของทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก เพลงพญาครวญ เพลงพญารำพึง สามชั้น วิธีการสร้างสำนวนกลอนขอสามสายกลวิธีพิเศษของขอสามสาย และการเรียงร้อยสำนวนกลอนทำนองต่าง ๆ ที่ปรากฏ เพื่อค้นหาลีลาเฉพาะตัวของสำนวนกลอนที่พบในแต่ละเพลง

ขั้นตอนการนำเสนอ ผู้วิจัยสรุปการวิเคราะห์และจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์เดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ทั้งหมด 3 ข้อดังนี้ เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องของทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น เพื่อศึกษาวิเคราะห์สังคีตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างทำนองหลักและทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน เพื่อศึกษาแนวคิดในการประพันธ์ วิเคราะห์กลวิธีพิเศษ และอัตลักษณ์ทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน

จากการวิจัยพบว่า ผลงานเพลงเดี่ยวทั้ง 3 เพลงที่อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ได้รับการถ่ายทอดหลักการและกลวิธีการบรรเลงขอสามสายจากพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ครูหลวงไพเราะเสียงขอ (อุ่น ดุริยชีวิน) และครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล สำหรับทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน เป็นทางเดี่ยวที่มีรากฐานมาจากครูขอทั้ง 3 ท่านที่ได้ปรับปรุงผสมผสานท่วงทำนองให้เกิดความเหมาะสมจนปรากฏเป็นรูปแบบอันเป็นอัตลักษณ์ของอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทินที่ชัดเจนมาถึงปัจจุบัน

ผลการศึกษาด้านสังคีตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างทำนองหลักและทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ผลการวิจัยพบว่าทางเดี่ยวขอสามสายทั้ง 3 นั้นมีลักษณะเป็นเพลงท่อนเดี่ยว โดยประพันธ์เป็นเที่ยวโอดและเที่ยวพัน ซึ่งทั้ง 3 เพลงนั้นมีลักษณะเฉพาะตัวคือ นำทำนองครึ่งจังหวะหลังจังหวะสุดท้ายมาเป็นทำนองขึ้นส่วนนำเหมือนกันทั้ง 3 เพลง ส่วนในเรื่องของการใช้ทางเสียงเพลงพญาโศก สามชั้น ปรากฏทางเสียง ดังนี้ ทางเพียงอบน ทางเพียงอล่าง ทางนอก และทางใน เพลงพญาครวญ สามชั้น ปรากฏทางเสียงดังนี้ ทางเพียงอบน ทางเพียงอล่าง และทางนอก พญาพญารำพึง สามชั้น ปรากฏทางเสียงดังนี้ ทางเพียงอบน ทางเพียงอล่าง และทางนอก

ผลการวิจัยแนวคิดในการประพันธ์ วิเคราะห์กลวิธีพิเศษ และอัตลักษณ์ ทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน พบว่าในการบรรเลงเที่ยวโอดทั้ง 3 เพลงนั้น อาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน มีท่วงทำนองที่ครวญโศกเศร้าได้เหมาะสมกับชื่อของเพลงทั้ง 3 เพลงและในบางทำนองผู้ประพันธ์ใช้การเอื้อนของทำนองร้องเข้ามาเกี่ยวข้อง ในส่วนของการประพันธ์เที่ยวโอดมีการใช้ทำนองที่ลอยและไปฝากลูกตกของทำนองในท้องถัดไป อีกทั้งยังใช้กลวิธีพิเศษต่าง ๆ ดังนี้ การสะบัดขึ้นและลง 2 เสียง และ 3 เสียง การกระทบเสียง การใช้เสียงควง

การใช้เสียงประสานเสียง การท่อนี้ว การใช้โน้ตซัง การใช้โน้ตนาศดั่ง การผันเสียง การสร้างอารมณ์ของทำนองเพลง การยักจังหวะ และการพรมจาก ซึ่งกลวิธีพิเศษที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ปรากฏอยู่ในทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้นทั้งหมด

ผลสรุปการดำเนินการวิเคราะห์

การวิเคราะห์เดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ในส่วนของบริบทและเนื้อหาเรื่องต่าง ๆ สามารถสรุปถึงผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลงานการประพันธ์ทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ได้แบ่งการประพันธ์ออกเป็น 2 เที้ยว คือ เที้ยวโอด และเที้ยวพัน และทั้งเพลงเดี่ยวทั้ง 3 เพลงนี้ผู้ประพันธ์ใช้ทำนองเพลงครึ่งจังหวะหลังจังหวะสุดท้ายเป็นส่วนทำนองขึ้นเพลง ส่วนการใช้ทำนองเพลงในทางโอดพบท่วงทำนองที่มีลักษณะเดียวกันกับการขับร้องอยู่ครบทั้ง 3 เพลง

ส่วนการประพันธ์ทางเดี่ยวขอสามสายเพลงพญาโศก พญาครวญ พญารำพึง สามชั้น กรณีศึกษาอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ในเที้ยวพันผู้ประพันธ์สร้างกระสวนทำนองได้กลมกลืนกับทำนองหลักมีการยักจังหวะเพื่อให้เกิดลีลาที่น่าฟังพบความหลากหลายของการใช้คันชักเพื่อให้เหมาะสมกับทำนองในช่วงต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาบทเพลงเดี่ยวขอสามสายซึ่งเป็นหนึ่งในเพลงตระกูลพญา 3 เพลงจากจำนวนทั้งหมด 5 เพลงและเป็นผลงานส่วนหนึ่งในอีกหลายผลงานของอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ที่ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมไว้ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ศิษย์ของอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทินเพิ่มเติมสามารถจำแนกประเภทได้ ดังนี้ คือ 1. ประเภทเพลงหน้าทับปรบไก่ สองชั้น ได้แก่ เพลงบุหลันลอยเลื่อน สองชั้น เพลงหกบท สองชั้น เพลงพญาฝัน สองชั้น เพลงพญาตริก สองชั้น เพลงจีนเก็บบุปผาสองชั้น 2. ประเภทเพลงหน้าทับปรบไก่ สามชั้น ได้แก่ เพลงนกขมิ้น สามชั้น เพลงทะเลแยะ สามชั้น เพลงแสนเสาะ สามชั้น เพลงสุรินทราหู สามชั้น เพลงสารถี สามชั้น เพลงแขกมอญ สามชั้น เพลงกล่อมনারี สามชั้น 3. ประเภทเพลงหน้าทับทยอย ได้แก่ เพลงทยอยเดี่ยว และเนื่องด้วยผู้ที่รับการถ่ายทอดเพลงเดี่ยวขอสามสายของอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน มีอยู่น้อยในสังคมดนตรีไทย จึงควรมีการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลไว้เพื่อการศึกษาและเผยแพร่ต่อไป เพื่อเป็นการรักษาองค์ความรู้ในด้านการเดี่ยวขอสามสายของอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพระยาภูมิเสวิน (จิตร จิตตเสวี) ครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดุริยชีวิน) และครูท้าวประสิทธิ์ พาทยโกศล ให้คงอยู่สืบไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

- ชาคริต เถลิ้มสุข. 2552. วิเคราะห์เดี่ยวจะเข้เพลงพญาผ่น พญาโศก พญาครวญ สามชั้น ทาง
รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาดุริยางค์ไทย
ภาควิชาดุริยางศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชิต ชัยเสรี. 2557. สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม.
- มนตรี ตราโมท. 2545. คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.